

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

פסחים ל"ב עמוד א'

בגמ', לפי מדה משלם או וכו' מעיקרא שויא ד' ולבסוף זוזא לא תיבעי לך וכו' דלא גרע מגזלן, ופירש"י: (ד"ה איבעיא להו) דאף שבגזלן משלם כדהשתא, כי יכול להיפטר בכל דבר, אך בתרומה התורה הקפידה על השבת הפרות בדווקא, וא"כ יתכן שצריך שיהיה אף לפי שווים בגניבה.

[א]. הגמ' הניחה בפשטות, הדיכא שאכל תרומה בשווי ארבעה ובעת התשלומין שוין אחד, חייב ממה נפשך לשלם ארבעה, דאף אם בתרומה משלם לפי מחירו דהשתא, לא יתכן שתשלומי תרומה יהיו קלים יותר מגזילה, שמשלם כשעת הגזילה, ובמילא כל האיבעי' היא רק כשהפירות התייקרו אחרי שאכלן. וע"ז כתב רש"י: "כל היכא דמעיקרא - כשאכלה הויא שויא הר גריוא ארבע זוזי, והשתא כשמשלם שויא זוזא ותו לא לא מיבעיא לך, **נהי נמי דאיכפר ליה אכילת תרומה בתשלומי מדה**, מיהו ממונא דכהן אוכל הוא, ולא גרע משאר ממונא דחולין, שהדיינין גובין ממנו כשעת גזילה".

והקשה **הגרע"א בגליון הש"ס** על אתר, דלכאורה אף בפשיטא של הגמ' יש נפק"מ דכיון דרק פירות בשווי זוז אחד הוא כפרה על התרומה, ושלושה זוזים הם גזילת הכהן, אז רק שווי זוז אחד יתקדשו כתרומה, ורק על זוז אחד ישלם חומש, ועל השלושה האחרים יכול הכהן למחול ככל שאר גזילה, שהנגזל יכול למחול לגזלן, אך אי לפי מדה משלם, אז כל השווי ד' זוזים יהיו קדושים בתרומה, ועל כולם ישלם חומש.

וכתב **הרש"ש** לדחות קושייתו, דברור שאף כשמשלם מדין דלא גרע מגזלן, כל המעות הם כפרה על אכילת התרומה, וישלם עליהם חומש, והכהן לא יכול למחול עליהם. אך לכאורה, קו' הרעק"א היא על רש"י, שבדבריו הנ"ל משמע להדיא, שרק זוז אחד הוא מתשלומי התרומה, והשאר הוא מדין גזילת ממונא הכהן, ועל זה היתה קושייתו, וההערה בגליון"ש מקומה על רש"י ולא על הגמ'.

ואכן גם **השפת אמת** בסוגיין עמד בקושיא זו¹, ורוצה בפשיטות לומר כמו תי' הרש"ש, אך מיד מעיר שמדברי רש"י הנ"ל לא משמע כן, עיי"ש. ועיי' תוס' גיטין (נ"ד. ד"ה אכל תרומה טהורה ושילם חולין טמאים מהו), דנראה שבסוגיין שמזכיר שם התוס' כל הפירות מתקדשים בקדושת התרומה, ויש לדייק שם דבהא נחלקו רש"י ותוס' שם וכאן, עיי"ש ודו"ק. [ומצאתי בס"ד **שהחזון איש** (מועד סי' קכ"ד סק"ג) ציין לזה התוס'. ועי' בשו"ת **שבט הלוי** (ח"ט סי' רל"ד) שמביא את כל התירוצים על קו' רע"א הנ"ל, וסותרם, ומקיים את קושיית רע"א, אמנם התל' מהגרש"ש דלקמן אות ב' לא הביא].

[ב]. **והגר"ש שקאפ** (כתובות דף ל: סי' מ"ז) הביא את קו' הגליון הש"ס, בסוגיין וכתב דרך מחודשת בבעיית הגמ' בסוגיין: "ולענ"ד נראה דבאוכל תרומת עצמו דמפריש לעצמו ודאי לא שייך לאמר שישלם לפי דמים, כיון דעיקר כפרתו **שיפריש פירות אחרים** שיהיו בקדושת תרומה, מה נפ"מ ביוקר הדמים הלא אין בדמים שום קדושה דהרי נעשה אח"כ ממונא הדיוט ומה שייך בשווי' יתרון קדושה, אלא נראה דהכפרה ודאי לפי מדה שיעמיד תרומה אחרת תחת תרומה שנתחללה באכילתו, ובעית הש"ס לא קאי על ההפרשה רק על התשלומים כדמשמע מלישנא דש"ס לפי מדה משלם או לפי דמים משלם, היינו דידיעין שהתורה צותה ליתן התרומה השניה לבעלים הראשונים ושבה יפטר האוכל גם מדמי התשלומים שעליו מדין מזיק, ע"ז קא מיבעי בש"ס אם דין התשלומים לפי מדה או לפי דמים, ומשו"ה היכא דמעיקרא היה שויא ד' ועכשיו שויא זוזא ליכא שום נפ"מ בהך ספיקא, דהרי מדין **הפרשת פירות** א"צ רק להפריש כפי המדה שאכל, וזה ודאי שלא יפטור האוכל בהך תשלומים דאף דנתנה תורה ליה זכות להתפטר מחיובו בהפירות של תרומה, אבל לא גרע מגזלן דמשלם **כשעת הגזילה**, ולא יוכל להתפטר אם יתן חפץ אחר כפי **מדה** של החפץ הגזול אם אינו שוה **בדמים כשעת הגזילה**, אלא היכא דמעיקרא היה שויא זוזא ועכשיו שויא ד' התם נפ"מ בהך בעיא דאם לפי מדה משלם דכן צותה תורה ליתן התרומה החדשה לבעלים הראשונים של התרומה הנאכלת, אף אם יתירה בדמים מהתרומה הנאכלת, דהרי מה שצותה תורה ליתן התרומה לבעלים אינה משום דין מזיק כדמוכח מאוכל תרומה שלא זכה בה כהן דהדין לבו"ע דמפריש תרומה אחת ונותן לכהן שירצה דהתם ליכא כלל דין מזיק כמש"כ לעיל, וא"כ י"ל דה"ה אם שויא התרומה החדשה יותר מהתרומה הנאכלת ג"כ משלם לבעלים הראשונים, או לפי דמים משלם, היינו דלא צותה תורה ליתן לבעלים הראשונים רק לפי הדמים שהיה להם בתרומה הראשונה, ומה שיהיה עודף בתרומה החדשה יהיה לעצמו כמו אוכל תרומת עצמו, ול"ד לתרומה שלא זכה בה כהן דמשלם לכהן דהתם בתרומה הנאכלת ג"כ היה ממונא השבט ומשו"ה צריך ליתן לשבט הכהנים כפי הדמים, דרק מדין מזיק פטור דמזיק דבר המשותף ליכא דין שותפות על חיוב הדמים אלא לכ"א יש זכות תביעה כפי חלקו ומשו"ה מזיק מת"כ פטור דאין לכ"א מהם זכות תביעה על שוי' פרוטה כמובן, אבל התרומה כשהיתה בעינה היה עליה דין ממונא שהיא לשבט הכהנים בכלל בגדר שותף ומשו"ה דין התרומה הנאכלת מן השבט הכהנים ליתן התרומה ג"כ לשבט הכהנים וזה פשוט, ולק"מ קושית הגרע"א ודברי הש"ס מדויקים היטב".

בגמ', אלא אי אמרת לפי דמים משלם חמץ בפסח בר דמים הוא.

[ג]. בשו"ת **עונג יום טוב** (סימן ל"ו) נשאל, על חמץ שנמצא במקום שכבר הגיע זמן ביעורו, אך הבעלים נמצאים בארץ אחרת שעדיין לא הגיע זמן ביעור חמץ, ורוצים הבעלים למכור החמץ לנכרי, האם הולכים אחר מקום הבעלים שעדיין מותר החמץ למכור, או אחר מקום החמץ שנאסר כבר למכור לנכרי.

ורוצה להוכיח מסוגיין דבתר חמצו אזלינן: "דאם איתא דבחמץ אזלינן בתר מקום שהבעלים שם, אמאי לא משני דמיירי שאכל תרומת חמץ בשביעי של פסח **בסוף היום**, והבעלים עומדים במקום **שכבר כלה היום**, והאי חמץ הוי שפיר לבעלים בר דמים שהרי יכולים למכורו שם

¹ ומתסברא לומר שבמהדורת הש"ס שהיה בידי השפ"א עדיין לא היה כל הגליון הש"ס כפי שיש בידינו, שגליון הש"ס נדפס בחלקים ובכל מהדורה הוסיפו עוד, היות והשפ"א מצייין רבות לגליון הש"ס, אמנם במסכת פסחים מצייין רק פעמיים, פעם אחת בדף כ"ב. והפעם השניה בדף מ' שם מצייין לגליון"ש במסכת שבת. ומוכרח לומר שאם היה בידי השפ"א הגליון הש"ס שבידינו היה מצייין שרעק"א הקשה זאת.

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

במקום שהם ולהביאם אצלם, מיהו האוכל חייב כרת דבמקום שאכל החמץ עדיין יום וחייב כרת ולהכי בשוגג משלם קרן וחומש, דהתשלומין הוי כפרה ובמזיד פטור משום קים ליה בדרכה מיניה, ומדלא משני הכי ודחיק לשנויי דאתיא מתניתין כרבי יוסי הגלילי דלא קיי"ל כוותיה, משמע דלרבנן לא משכחת לה שיהא חמץ בפסח בר דמים, מוכח מזה דבחמץ אזלינן בתר מקום שהחמץ מונח וכיון דבמקום שהחמץ מונח עדיין הוא זמן איסורו לאו בר דמים הוא לגבי בעלים ואסורים ליהנות ממנו ולמוכרו אף שהם במקום שהוא לילה, ע"כ.

ובמקראי קודש (ה"ב סנ"ה) כתב לעיין בדבריו, דיתכן לומר דאפשר למכור חמץ אף אם החמץ נמצא במקום שכבר הגיע זמן איסורו, כל זמן שבעליו נמצא במקום שעדיין לא הגיע זמן איסורו, ולא קשה מהגמרא הנ"ל, משום דאיסור חמץ לאחר שש הוא איסור על הגברא, וא"כ כל זמן שעוד לא הגיע אצלו זמן איסורו, הרי כמו שיכול לבטל את החמץ ואז ודאי שלא יעבור בבל יראה, כיון דהאיסור הוא על הגברא, הכא נמי יכול למוכרו, ורק לענין חיוב ממון להאוכלו אזלינן בתר מקומו, וכמו שכתב הר"ן בקידושין (דף ו' בדפי הרי"ף ד"ה אמר) דהגוזל הגר אין צריך להוליך אחריו, ואין לו לחשוש שמא שוה פרוטה במדי, דאין לממון אלא מקומו ושעתו, כדאמרינן בערכין לגבי הקדש, לפיכך אם אכל בשביעי של פסח אף שבעליו נמצא במקום ששוה אצלו ממון, מ"מ החמץ במקום שהוא נמצא אינו שווה כלום, והמזיק לא הזיק כלום אלא אויר, ואינו חייב לשלם, לפיכך אם אמרינן לפי דמים משלם היה פטור, עיי"ש.

[ד]. וראה בשו"ת **מנחת יצחק** (חלק ז' סימן כ"ה) שדן בשאלה הנ"ל, והביא את העונג יו"ט והקשה עליו הרבה, עד שמכריח שאף העונג יו"ט בוודאי חזר בו, וכתב עוד: "ושו"ב ראיתי בתשו' **לבושי מרדכי** (מהדו"ת האו"ח ס' מ"ז) שהביא ממכתב **אגם מים**, דנשאלה השאלה לענין חמץ בפסח, אם אזלינן בתר הבעלים או החמץ, וכבוד חותני הגאון האדיר מוה"ר **פנחס צימעטבוים** זלה"ה ראב"ד ק"ק גרוו"ד, העיר מתשו' **סד לאברהם** (ה"א ס' ל"ה) דנגרר בתר מקום הבעלים, וכן כתבו הרבנים הגאונים מבאניהאד וקרלסרוה' והגר"ש ווה"מ מירושלים עיה"ק, בנוגע לאיסור חמץ ושביית בהמתו בשבת, ושביית כלים לב"ש, דאזלינן בכל אלו **בטר הבעלים**, אמנם הגאון בבושי מרדכי פקפק בראיותיהם, מ"מ למעשה נראה שם בתשובה, דרק בשביית בהמה ס"ל להלכה דאזלינן בטר הבהמה, דבדבר דתלוי בשביית גופה, בודאי תלוי בשבת שבמקומה, וראי' משביית עבדו דכתיב בחד קרא, וגם בזה כתב דאין דעתו מכרעת למעשה, אבל בנוגע לחמץ נראה דקיבל שיטת הגאונים הנ"ל, דאזלינן בטר הבעלים עיין שם. ומ"מ למעשה בודאי יש להחמיר לכתחילה לילך גם בטר מקום החמץ, עיי"ש.

פסחים ל"ב עמוד ב'

בגמ', אמר אביי רבי אליעזר בן יעקב, ורבי עקיבא, ורבי יוחנן בן נורי, כולהו סבירא להו חמץ בפסח אסור בהנאה.

[ה]. ידועה השאלה גבי איסור אחד להינצל מהרבה איסורים, וכגון ישראל שלא ביער החמץ בערב פסח מחמת סכנת נפשות שמעבירים על דת, ולא היה לו נכרי למכור לו, ובתוך הפסח נדדמן לו נכרי ויכול למכור החמץ אך בכך יעבור **פעם אחת** על איסור הנאה מחמץ, ובכך להינצל מאיסור בל יראה ובל ימצא שעובר עליו בכל רגע באיסור מיוחד ונוסף של בל יראה ובל ימצא ותשביתו כמבואר **בחתם סופר** (שו"ת או"ח סימן קי"ב), ו**בדברי יחזקאל** (ס"י) הוכיח מהמג"א (סימן תמ"ד ס"ק י"א) שגם עשה דתשביתו עוברים עליו כל רגע ורגע, וע"י המכירה לגוי שיקבלו בפסח שוב לא יעבור הישראל על בל יראה, כמבואר בשו"ת **נודע ביהודה** (מהדו"ת או"ח סימן ס"ג) ו**בפרי מגדים** (סימן תמ"ג א"א סק"ו), או שמא אסור לו לעבור אפילו פעם אחת באיסור שהוא בקום ועשה, גם כדי להמנע מעבירות רבות, כיון שהם רק בשב ואל תעשה וגם הוא הרי אנוס עליהם. הנה **בשו"ע** (סימן תמו ס"ב) נפסק "המוצא חמץ בביתו, אם הוא בחול המועד, יוציאנו ויבערנו מיד, ואם הוא יום טוב, יכפה עליו כלי עד הלילה, ואז יבערנו, לפי שלא יוכל לטלטלו ביום טוב", וכתב על כך **המג"א** (סק"ו) הטעם דמוקצה הוא דהא אסור בהנאה, וינהג בשב ואל תעשה, והקשה **השדה חמד** (מערכת האלף כללים ח"א סימן ז) לכאורה תמוה, דהא מבואר בשבת (ד.) דמוטב שיעבור על עבירה קלה של רדיית הפת משיעבור על עבירה חמורה של אופה בשבת. וביאר ז"ל: "דדוקא היכא דהעבירה חמורה יעבור בקום ועשה, כגון אפיה בשבת, דהא בתחילתו הוי מעשה, בזה אמרינן מוטב שיעבור על עבירה קלה, אבל היכא דאת העבירה החמורה יעבור בשב ואל תעשה, **אינו רשאי לעבור עבירה קלה בקום ועשה**, כדי שירויח עבירה חמורה בשב ואל תעשה", עכ"ל. ולכאורה כ"ש באיסור הנאה בפסח שהוא חמור ממוקצה. ועי' **בחזון איש** (או"ח סימן לז ס"ק כ"ז) שכתב שאם שכח והשהה תבשיל על גבי אש שאינה גרופה, צריך להסירו אפילו שהתבשיל מוקצה, וצ"ע מהמג"א דהבא.

עוד ראייה שלא ימכור ממה שכתב **הבית שלמה** (או"ח סימן ס"ט) אי יכול למכור החמץ לנכרי לאחר חצות להנצל מאיסור בל יראה וכתב ז"ל: "ח"ו ליתן עצה מקולקלת כזו, למכור חמץ בערב פסח אחר חצות היום, ולא אמר כן שום בן תורה מעולם, והפרמ"ג (סימן תמ"ג סק"ו) שכתב דאם מכר חמץ אחר חצות אינו עובר על בל יראה מהמכירה ואילך דכיון שיש ידים זוכות יוכל להקנות, כתב דאם "**עבר**" ומכר וכן כל הפוסקים המדברים מכיוצא בזה, אבל ח"ו לינצל ליפול אל הפחת, ואף אם לא היה מקום להנצל מלאו בל יראה רק ע"י מכירה לנכרי, ח"ו להורות לעבור על לאו במעשה בכדי להנצל מלאו בשב ואל תעשה, וכדאמר ליה ר' יהושע לר' אליעזר במשנה בזבחים (דף פ.) כשנתת, עברת על בל תוסיף ועשית מעשה בידך, כשלא נתת, עברת על בל תגרע, ולא עשית מעשה בידך, עכ"ל.

וא"כ כ"ש בפסח עצמו דלא ימכור החמץ. לכאורה משמע מהבית שלמה דבענינו נמי אל ימכור בפסח לנכרי, ובפרט שרק להנודע ביהודה והפרי מגדים הנ"ל תועיל המכירה לפטור מאיסור בל יראה, אך לדעת **המקור חיים** (סימן ת"מ סק"ה) ו**החת"ס** (או"ח סימן קי"ד) לא הועיל בזה כלום וגם בעבר ומכר ימשיך לעבור על בל יראה.